

Näringslivsenheten
Mikael Selander
Direkt 010-2250388
Mikael.Selander@lansstyrelsen.se

Näringsdepartementet
103 33 Stockholm

Yttrande gällande SOU 2015:35-Service i glesbygd

Sammanfattning

Länsstyrelsen Dalarna har fått möjlighet att lämna yttrande gällande rubricerat slutbetänkande (SOU 2015:35).

Vi tycker att utredningen i sin helhet ger en intressant och faktabaserad beskrivning av behoven av service på landsbygden och samtidigt dess sårbarhet, som äventyrar servicen på många orter. Den breda ansatsen utmynnar i utredningens två förslag om årliga driftstöd till ”särskilt utsatta butiker”. Vår uppfattning är att sådana stöd möjligen kan bidra till att säkra servicenivån på de orter som uppfyller kriterierna i utredningens förslag. Utredningen innehåller dock omfattande resonemang kring redan beslutade stödformer, exempelvis att investeringsbidragen i Stöd till kommersiell service överförs till Landsbygdsprogrammet. Det skapar en viss förvirring, eftersom utredningen inte tydligt anger att de inte ingår i utredningsuppdraget.

Den grundläggande frågan kring landsbygdens betydelse ur ett nationalekonomiskt perspektiv saknas i utredningen.

Utredningens breda syn på servicefrågor och samverkanslösningar för landsbygdens invånare är bra och kan vara grund till fortsatta diskussioner om lösningar. Utredningen landar endast i förslag för de orter som redan idag har en lanthandel. Vi delar utredarnas bedömning att förslagen kan bidra till att behålla de butiker som kan vara potentiella centra för en utbyggd service i samverkan. Däremot är vi tveksamma till om förslagen kommer att innebära en väsentligt höjd servicegrad för invånarna i alla de orter som berörs.

Båda förslagen saknar kriterier för samordnad service. Det föreslagna stödet till butiker med lägre omsättning än 2 mkr om året garanterar inte servicen för invånarna på orten. Begränsat sortiment, begränsade öppettider och brist på samordning av service kan ändå tvinga invånarna i området att söka service på annat håll.

Den relevanta frågan i sammanhanget bör vara hur man tryggar servicen för invånarna, och inte hur man räddar butiker. Det kan vara så att en servicepunkt med uthämtning av beställda varor och samordnade ombudstjänster kan vara lösningen för flera orter, även för de som idag saknar butik.

Vi delar utredningens syn på att många glesbygdskommuner är små och har begränsade resurser för att arbeta aktivt med frågor om kommersiell service.

Det är bra att utredningen förordar att ägaranvisningen till Apoteket AB förnyas vilket också bör gälla för andra ägaranvisning som t ex. Post Nord

I utredningen föreslås att det i en ny förordning införs två olika typer av stöd till försäljningsställen för dagligvaror. Dessa försäljningsställen är de som ligger i särskilt sårbara och utsatta glesbygdsområden. Vår bedömning är att utredningen träffat rätt i urvalskriterierna vad gäller de mest utsatta glesbygdsbutikerna.

Vi tror dock inte på utredningens förslag när det gäller finansiering av de föreslagna åtgärderna genom omfördelning av 1:1-medlen. Att utredningen tror att det går att lösa servicen i glesbygd utan att tillföra nya medel är naivt. De av utredningen föreslagna medlen finns redan i systemet och används till service. Att ta dessa och omfördela till andra åtgärder är inget annat än en öronmärkning av befintliga medel och leder inte till nya servicelösningar i glesbygd.

12.1 Allmänna överväganden

Utredningens bedömning är att *"det behövs en ny form av stöd som komplettering till de befintliga stöden i nuvarande förordning (2000:284) om stöd till kommersiell service"*. Utredningens förslag till finansiering innebär inte en ny form av stöd, utan endast en omfördelning av nuvarande stöd. Stödet kommer i sig inte att bidra till den utvecklingskraft som utredningen efterlyser. Detta eftersom den hänvisar till andra stöd som redan beslutats i kommande Landsbygdsprogram, i de delar som inte handlar om ett direkt driftsstöd till vissa butiker.

Utredningen s 248: *" Dessutom behöver servicebidraget finnas kvar, även om utredningens förslag till nya stöd införs. Servicebidraget ska vara ett stöd till försäljningsställen i akuta svårigheter. Sådana situationer uppstår ibland, även utanför den mest sårbara glesbygden."* Utredningens förslag om upplägg och finansiering av stödet innebär således att delar av nuvarande 1:1-medel styrs över till ett icke tidsbegränsat servicebidrag för vissa butiker. Skillnaden består endast i att tidsbegränsningen i nuvarande förordning slopas för särskilt utsatta butiker.

12.1.3 Vad stödet ska främja

Samordnade servicelösningar

De möjliga samordningslösningar som nämns på flera ställen i utredningen, gynnas inte av utredningens förslag. Ombudsneten i glesbygd är inte analyserade ännu, vilket utredningen konstaterar. De orter som utredningen benämner servicestrategiska orter, går ännu inte att identifiera.

Utredningens förslag är att stödmyndigheten ska bedöma betydelsen av även annan grundläggande kommersiell service, (12.2.3) men utan att ange kriterier. Därför är det oklart om förslagen i sig leder till ett ökat samlat serviceutbud.

Vara ett stöd som inte rubbar konkurrensen

Det finns orter på landsbygden där lanthandeln endast säljer livsmedel, medan en annan butik (bensinmack, spel- och tobaksaffär, maskinfirma) tillhandahåller all ombudsservice. Hur förhåller sig utredningen till förslagen om driftsstöd i de fallen? Ett exempel är Furudal i Rättviks kommun, som bör betecknas som en glesbygdsort med drygt 37 km till kommunens centralort. I byn finns en dagligvarubutik utan ombudstjänster eller kompletterande service. De finns i byns spelbutik.

Avgränsning till särskilt utsatta och sårbara glesbygdsområden

Det är, som utredningen också beskriver, svårt att ange kriterier för vilka orter som är i störst behov av stöd. Avstånd till närmaste nästa butik är ett mått som riskerar att ställa sårbara butiker med begränsat varuutbud mot varandra. Utredningen anger inga kriterier för graden av service (ombudstjänster, betaltjänster m m) i de butiker som kan komma ifråga för stöd. Tillväxtanalys m fl anger minst 3 000 invånare som en gräns för att upprätthålla den grundläggande kommersiella och offentliga service som invånarna behöver. Därför bör invånarnas servicebehov på flera plan vägas in vid avståndskriterier. I Dalarna finns inga orter utanför kommuncentra, som har flera än 3 000 invånare. Centralorterna i Vansbro, Gagnef och Älvdalens kommuner når inte upp till 3 000 invånare (SCB. Invånare i omgivande landsbygd oräknade)

Furudal (se även ovan) är en ort i Dalarna, där närmaste nästa dagligvarubutik ligger i Dalfors, på 17 km avstånd. Butiken i Dalfors har begränsat sortiment och begränsade öppettider, samt inga ombudstjänster. Det är svårt att jämföra de båda orternas service, vilket visar svårigheten med avståndsmått.

12.2.2 Stöd till dagligvaruservice av allmänt ekonomiskt intresse

Villkor för stöd

Nettomsättning: många butiker på landsbygden har kompletterande verksamhet, som bidrar till en starkare ekonomisk ställning för dagligvaruhandeln. Vi tolkar utredningens förslag som att nettoomsättningen för försäljning av dagligvaror ska identifieras, och inte den totala omsättningen, vid bedömning av ansökningar om stöd.

Det faktum att tre stora grossistföretag i stort styr dagligvaruhandeln i hela landet, är värt att nämna i sammanhanget. Grossisternas beslut kring höjningar av inköspriser, transportkostnader m m resulterar inte sällan i ansökningar om stöd till kommersiell service.

12.4.3 Postverksamhet i glesbygd

Pakethantering

Utredningen nämner endast kort det faktum att hanteringen av försändelser inte enbart handlar om Post Nord AB. En ökande e-handel medför ett ökat behov av samlade lösningar för samtliga aktörer: DHL, Schenker, Post Nord m fl.

13.2 Finansiering

Se inledande synpunkter ovan

13.3 Ett särskilt anslag

Det är ytterst angeläget att utredningens förslag finansieras genom ett särskilt anslag (se även inledande synpunkter ovan). I annat fall innebär stödet endast en öronmärkning av befintliga 1:1-medel och i förlängningen ett icke tidsbegränsat servicebidrag för de butiker som förslaget omfattar. Utredningens bedömning är att det behövs en ny form av stöd som komplettering till nuvarande Stöd till kommersiell service. Om utredningens förslag mynnar ut i en omfördelning av 1:1-medel handlar det snarare om en ändring av förordningen för Stöd till kommersiell service, än om ett nytt stöd.

I konsekvens av det föreslår Länsstyrelsen Dalarna att särskilda medel avsätts för detta ändamål, och att Tillväxtverket tilldelas övergripande ansvar och tillsyn av stödet. Detta för att dels kriterier blir lika över landet dels för att en uppföljning också kan göras på ett rationellt sätt.

14.3 Överväganden med hänsyn till den kommunala självstyrelsen

Vikten av samråd med kommunerna påpekas på flera ställen i utredningen. Det är bra att kommunernas ansvar för den övergripande planeringen uppmärksammas och att den kopplas till den kommunala självstyrelsen. Det är ändå befogat att resonera närmare kring kommunernas roll och innehållet i ÖP/planer för service på landsbygden. (Kommunernas översiktsplaner 6.3.4)

De blir missvisande om kommunerna inte förväntas redogöra för sina avsikter. Ett exempel är Falu kommuns ÖP, som nämns i utredningen s 109. *"De serviceorter som har identifierats är Bjursås, Grycksbo, Enviken, Svärdsjö, Vika Kyrkby och Sundborn ... Bidrag för kommersiell service ska kunna komma även dessa orter till del."* Ingen av dessa orter uppfyller kriterierna i utredningens förslag. Det gör däremot Lumsheden som inte omnämns. Falu kommuns identifiering av serviceorter visar att servicen i Lumsheden med 21 km till närmaste nästa butik (Svärdsjö) och 47 km till Falun, inte är prioriterad. Å andra sidan åtar sig inte kommunen något ansvar för servicen i de listade orterna, utan konstaterar att de borde få del av stöd till kommersiell service.

Övrigt

6.3.5 Lokalt och ideellt engagemang

Ideella krafter anges (sid 56, 4.2) som en möjlighet för landsbygden. Redan idag drivs mycket av servicen på landsbygden av frivilliga som satsar tid, arbetskraft och pengar för att upprätthålla en rimlig servicenivå. Det vore önskvärt att en statlig utredning förhåller sig detta. Är det rimligt att landsbygdens service är beroende av eldsjälar? Kan "en pensionerad bankman" (s 57) vara en långsiktig lösning för att sköta ekonomin i lanthandeln i Kalvträsk? Lockas barnfamiljer att flytta till orten om det krävs stora ideella insatser för att få tillgång till ett basutbud av service?

Ändrade köpvanor

Lanthandelns varuutbud och priser är omdiskuterade. Utredningen anger 1 000 artiklar som en nedre gräns för brett sortiment, men innehåller ingen analys av ändrade köp- och resvanor hos landsbygdsbefolkningen. Inte heller dagbefolkning i förhållande till nattbefolkning. Flera utpräglade glesbygdsorter i Dalarna har

hög utpendling dagtid. Många reser 5-7 mil, enkel resa, till arbetet i en ort med större utbud av dagligvaror. Dagbefolkningen består företrädesvis av äldre och/eller funktionsnedsatta invånare som är hänvisade till det utbud i lanthandeln som pendlarna väljer bort på grund av sortiment/kvalitet/pris/öppettider. Köpvanorna har också ändrats över tid. Vi kräver större urval och lägre priser. Många lanthandlar har ett brett utbud och bra priser, men upplever ändå att kunderna storhandlar i centralorten och kompletterar i lanthandeln. Detta är ett dilemma för lanthandeln, och i praktiken väntas dagbefolkningen genom köptrohet borga för butikens överlevnad.

Mikael Selander
TF Länsråd